

לדרוך על ההסטוריה

מערך שיעור לאור של רס"ל עמר גאלדור ז"ל

כתיבת מערך השיעור: נטע שושן-פאר - רשת אורט

חלק א': נתוני יסוד ומבוא למורה

- **שם הנופל:** רס"ל עמר גאלדור ז"ל.
- **הסטיקר:** "לדרוך על ההיסטוריה".
- **רציונל פדגוגי:** "מהמיתוס אל האנושי" - נפגוש את עמר לא רק כלוחם, אלא כאדריכל שהאמין שמרחב ציבורי צריך להיות נגיש לכולם. נלמד שההיסטוריה אינה דף בספר לימוד, אלא מציאות שאנו "דורכים" עליה בכל יום. נבין שהאדם הוא זמני, אך מעשיו מטביעים חותם נצחי על האדמה ועל הקהילה.
- **מטרות השיעור:**
 1. **חיבור רגשי:** הכרת דמותו של עמר כשורד סרטן שהתעקש להתגייס למילואים וכאדם שרואה את העולם דרך עיניים של בנאי ואדריכל.
 2. **הקניית ידע והגות:** הבנת המושג "לדרוך על ההיסטוריה" כנוכחות מחויבת בהווה הממשיכה את העבר ובונה את העתיד.
 3. **בירור זהות:** בחינת האחריות האישית של התלמיד כלפי "העולם שקיבל למשמרת".
 4. **אחריות למעשה:** יציאה לפעולת "תיקון" במרחב הפיזי או החברתי של בית הספר.

חלק ב': מהלך השיעור (60 דקות)

1. טבעת רגשית: "הניצוץ" - עיני אדריכל (10 דקות)

- **המטרה:** חיבור ללב דרך נקודת המבט הייחודית של עמר.
 - **פעילות פתיחה (טריגר) - "משקפי המתכנן"** - המורה מציג תמונה של מקום "מוזנח" או "סתמי" בבית הספר. התלמידים מתבקשים לדמיין שהם אדריכלים (כמו עמר). מה הייתם משנים כאן כדי שיהיה נעים יותר לכולם? (ניתן לתת 5 דקות ולבקש מהתלמידים לצלם בעצמם פינות מוזנחות בבית הספר, פינות שאף אחד לא מכיר... אפשר להציג את התמונות ולבדוק מה היינו משנים).
 - **הסיפור:** המורה מספר על עמר, שלמד אדריכלות מתוך אמונה בחשיבות המרחבים הציבוריים הנגישים, ועל כך שלמרות שהחלים מסרטן והיה פטור ממילואים, בחר להתגייס ולהיות שותף בעיצוב פרק בתולדות עמו.
- שאלות לשיח:**
1. עמר בחר "לדרוך" בלב הסכנה למרות שהיה פטור. מה גורם לאדם להרגיש שהסיפור של המדינה הוא הסיפור הפרטי שלו?
 2. עמר ראה בהיסטוריה "הזדמנות שאין להחמיץ". האם אתם מרגישים שאתם "חיים ליד" ההיסטוריה או "יוצרים" אותה?

2. טבעת הערך: "לב השיעור" - שומרים על הגן (20 דקות)

- **המטרה:** א. לימוד מעמיק על האחריות לדורות הבאים דרך המקורות. ב. הבנת המושג "לדרוך על ההיסטוריה" כפעולה אקטיבית של לקיחת אחריות על המרחב והזמן, תוך חיבור בין העבר שקדם לנו לעתיד שנשאיר אחרינו.
- **לימוד הפרשנות (בזוגות):** לכל זוג שתי כרטיסיות. 1. עם המדרשים. 2. עם השאלות.
- התלמידים יקראו את המקור מקהלת רבה ואת הפרשנות לסטיקר של עמר. קריאת המקור מקהלת רבא: "מיד לאחר בריאת האדם, נטלו הא-ל והוליכו בל העולם, "ראה את המעשים, כמה נאים ומשובחים הם... וכל מה שבראתי, בשבילך בראתי. תן דעתך שלא תקלקל ותחריב את עולמי, שאם קלקלת - אין מי שיתקן אחריך".
- **ניתוח המושגים:** "לדרוך על ההיסטוריה" פירושו להבין שהאדמה היא אוצר של זיכרונות ושכל צעד שלנו משפיע על מי שיבוא אחרינו. חנה ארנדט מלמדת שההיסטוריה היא תוצר של פעולה אנושית, ולא גזירת גורל.

שאלות ללימוד בזוגות:

1. לפי המדרש, אלוהים נותן לאדם עולם מוכן ומזהיר אותו. למה לדעתכם חשוב להבין ש"אין מי שיתקן אחריך"? מה זה עושה לתחושת האחריות שלנו?
2. הפרשנות מסבירה ש"לדרוך" זה אומר להיות נוכחים ולהשאיר סימן בעולם כדי שהזמן לא פשוט יחלוף. איך המעשים הקטנים שאתם עושים בכל יום - כמו לעזור לחבר או לשמור על סביבת בית הספר - הופכים בעצם ל"טביעת הרגל" האישית שלכם בהיסטוריה? תנו דוגמאות

שאלות למליאה:

1. לדרוך על ההיסטוריה זה גם לזכור את העבר וגם "לדחוף" אותו קצת הצידה כדי לפנות מקום ליצירה חדשה. איך לדעתכם עמר, בתור אדריכל שבונה ולוחם שמגן, הצליח לפעול מתוך כבוד להיסטוריה של הארץ מבלי שהיא תכביד עליו או תמנע ממנו ליצור משהו חדש ורענן? כיצד עמר, כלוחם וכאדריכל, הצליח "לדרוך" על ההיסטוריה בלי להימחץ תחת כובד העבר שלה?
2. במדרש קהלת רבה נאמר: "ראה את המעשים... בשבילך בראתי". איך תפיסה זו משנה את היחס שלכם למקומות "סתמיים" ביומיום (כמו חצר בית הספר או הרחוב שלכם)?
3. משה שרת טען שההיסטוריה היא "ניצול הזדמנויות או החמצתן". כיצד הבחירה של עמר להתגייס למילואים למרות הפטור הרפואי מדגימה "ניצול הזדמנות" היסטורי?
4. המדרש מזהיר: "אם קלקלת - אין מי שיתקן אחריך". בעידן שבו הכל נראה זמני ומתחלף, איך הידיעה שאתה החולייה האחרונה והאחראית בשרשרת משפיעה על הבחירות המוסריות שלך?

5. **עקבות ביבס** הוא פארק זיכרון ציבורי, שהוקם בשנת 2025 בחורשה סמוכה לקיבוץ צאלים, בו נולד וגדל ירדן ביבס. הפארק נבנה לזכרם ולהנצחתם של שירי, אריאל וכפיר ביבס.

חטיפת משפחת ביבס לרצועת עזה אירעה במהלך הטבח בניר עוז במתקפת שבעה באוקטובר 2023 מחבלים פלסטינים חטפו את האם **שירי** עם ילדיה הקטנים, אריאל בן ה-4 וכפיר בן ה-9 חודשים, מביתם בניר עוז. כפיר היה הצעיר ביותר מבין שלו שנחטפו מישראל לרצועת עזה. אב המשפחה, **ירדן**, נחטף קודם לכן בשטח הקיבוץ. במהלך הטבח נרצחו הוריה של שירי, יוסי ומרגיט סילברמן, גם הם בני קיבוץ ניר עוז, וגופותיהם זוהו שבועיים אחר כך. במהלך הפסקת האש הראשונה, בהיעדר ידיעה על הרצחם בשבי, הייתה ציפייה בישראל לשחרורם של שירי והילדים. ב-1 בפברואר 2025 שוחרר ירדן והושב לישראל במסגרת הפסקת האש השנייה. ב-20 וב-22 בפברואר הושבו לישראל גופותיהם של כפיר, אריאל ושירי ביבס. בניתוח לאחר המוות אוששה הטענה כי שירי וילדיה נרצחו על ידי שוביהם זמן קצר לאחר חטיפתם. הם הובאו למנוחות ב 26.2.2025.

מדוע בחר האדריכל צביקה פסטרנק להקים אנדרטה הכוללת את עקבות רגליה של שירי, עקבות קטנות יותר של אריאל, וסימני ידיים וברכיים של תינוק וזחל - כפיר? מסביב לעקבות המוטבעים בבטון ישנם מעגלים הולכים וגדלים. על קיר בטון בכניסה לאתר מופיע כיתוב: **ההולכים אל תוך הזמן אותם**

שאהבה נפשנו, משאירים עקבותיהם בלב. כיצד אנדרטה זו מתכתבת עם דבריו של עמר ז"ל ואומרת – לדרוך על ההיסטוריה?

6. איך הפארק לזכר שירי ביבס וילדיה בכניסה לקיבוץ צאלים מסביר את דבריו של יגאל אלון " עם שאינו יודע את עברו, ההונה שלו כל נעתידו לוט בערפל."? איך משפט זה מתקשר לדבריו של עמר – לדרוך על ההיסטוריה?

3. טבעת הזהות: "איפה זה פוגש אותי?" עקבות בחול (10 דקות)
 • המטרה: הפנמת הערך של האדם כחוליה בשרשרת.

- פעילות זהות - "מפת העקבות":** כל תלמיד מקבל דף עם איור של עקבות רגליים.
- בתוך עקבה אחת הוא כותב: דבר אחד טוב שקיבלתי מהדורות שקדמו לי (משפחה/ בית הספר /מדינה).
 - בתוך העקבה השנייה הוא כותב: דבר אחד שאני רוצה להשאיר אחרי כאן (בבית הספר/ בבית/ במדינה).

• **שאלות מנחות:**

1. עמר האמין ש"לדרוך על הארץ" זה לקלוט את כל מה שהאדמה הזו זוכרת ואוצרת. כשאתם מסתובבים בעיר שלכם או בבית הספר, האם אתם מרגישים שהמקום הזה שייך לכם? מה הופך מקום ל "בית" ?

2. "האדם הוא זמני וחולף" איך הידיעה שהזמן שלנו מוגבל גורמת לנו לרצות להטביע חותם משמעותי יותר?

4. **טבעת האחריות: "פשוט תעשו" – צו התיקון (20 דקות)**
המטרה: להפוך את התלמידים מ"צופים" בהיסטוריה ל"אדריכלים" שלה, דרך זיהוי ופעולה ממשית במרחב הציבורי שבו הם דורכים מדי יום (בית הספר).

קריאה לפעולה - "התערבות אדריכלית" (פעילות בקבוצות קטנות)

1. **שלב התכנון (5 דקות):** הכיתה מתחלקת ל"משרדי אדריכלים" (קבוצות של 4-5 תלמידים). כל קבוצה מקבלת "מפת אתר" (דף חלק או צילום של חצר/מסדרון בית הספר) ומשימה דחופה: לצאת למרחב הבית-ספרי ולמצוא "נקודת קלקול".
 - **מה מחפשים?** מקום פיזי מוזנח (פסול שבור, ערימת זבל, קיר מקולף) או "קלקול חברתי" (פינה שבה תלמידים מרגישים "שקופים", מקום שאינו נגיש חברתית לכולם).

2. **שלב ה"תיקון המהיר" (7 דקות):** במקום רק לדבר, הקבוצה צריכה לבצע "תיקון היסטורי" קטן במקום שמצאה, ברוח עמר שהתעקש "לדרוך" ולהיות נוכח.
 - **הפעולה:** הקבוצות מקבלות "ערכת תיקון" (גיר צבעוני, סרט סימון, נייר דבק, בריסטול, שקית אשפה, או פשוט את הידיים שלהם).
 - **המשימה:** עליהם להפוך את ה"קלקול" ל"יצירה". לדוגמה: לאסוף את הזבל בפינה ולהשאיר בה שלט מעוצב: *כאן דרכה ההיסטוריה של מחזור X ואנחנו בחרנו לתקן*; או לצייר בגיר "שביל גישה" חברתי למקום מבודד.
3. **שלב ה"חותם" (3 דקות):** כל קבוצה מדביקה במקום שבו פעלה סטיקר (דמה או אמיתי) של עמר: (כדי לשמור על איכות הסביבה, ניתן להניח את הסטיקר ולאסוף אותו לאחר הצילום).
הסטיקר – "לדרוך על ההיסטוריה" הם מצלמים את המקום "לפני" ו"אחרי" ושולחים לקבוצת הוואטסאפ הכיתתית.

- **שאלות מנחות לסיכום במליאה (5 דקות):**

1. **האחריות על הצעד הבא:** המדרש אומר שכל מה שנברא - בשבילך נברא, אך מזהיר שאין מי שיתקן אחריך. איך ההרגשה לדעת ש"היופי" של החצר מחר בבוקר תלוי אך ורק בזה שאתם בחרתם לא לעמוד מנגד היום?
2. **להיות הבמאי:** עמר בחר להיות "במאי" של ההיסטוריה ולא רק שחקן. כשאתם יוצאים מהכיתה עכשיו - איפה תבחרו "לדרוך" פעם נוספת כדי לוודא שהמקום שקיבלתם למשמרת יהיה נעים יותר למי שיבוא אחריכם בשרשרת הדורות?
3. משה שרת אמר שההיסטוריה היא "ניצול הזדמנויות או החמצתן". איזו הזדמנות לתיקון מחכה לכם היום מחוץ לכיתה?
4. איך השילוב בין המבט של ה"עבר" (ההיסטוריה) לבין האחריות ל"עתיד" (שאם קלקלת אין מי שיתקן) יהפוך אתכם למנהיגים טובים יותר?

חלק ג -

משימת כתיבה ונספח

1. **כתבו למשפחתו של עמר:**

- מהו ה"תיקון" הקטן או המעשה הממשי שבחרתם לעשות היום במרחב שלכם (בבית הספר או בקהילה) כדי להפוך אותו לטוב ונגיש יותר עבור אלו שיבואו אחריכם?

- ספרו למשפחה כיצד דמותו של עמר - כ"במאי" של ההיסטוריה שסירב לעמוד מנגד - נתנה לכם השראה לקחת אחריות על "השביל המיוחד" שלכם בעולם.
- חתמו במסר קצר של הוקרה למשפחה על העוז והחזון של עמר, שנטעו בכם את הביטחון להיות חוליה משמעותית בשרשרת הדורות.

2. נספח – רס"ל עמר גאלדור ז"ל, חלק זה בנוי כדף לימוד מונחה לחברות

דף מקורות מונחה ללמידה בחברות (לצילום וחלוקה)

הסטיקר והמשפט המכונן

"לדרוך על ההיסטוריה"

מתוך הפירוש של הרב שי פירון וג'קי שימל (מתוך הספר "פרקי בנים")

"אנו חיים בעידן שסוגד ל'כאן ולעכשיו', להתחדשות מהירה ולשבירת מוסכמות. קל לחשוב שהעולם התחיל ביום שבו נולדנו. אך הקריאה 'לדרוך על ההיסטוריה' מציעה עומק קיומי מסוג אחר: זוהי ההבנה שכל צעד שאנו עושים בהווה, נסמך על תשתית עצומה של דורות קודמים. איננו צועדים בחלל ריק; אנו דורכים על אדמה ספוגה בזיכרונות, בתפילות, במאבקים ובמסירות הנפש של אלו שסללו עבורנו את הדרך. "תודעה היסטורית אינה אמורה להכביד עלינו או למנוע מאיתנו להתקדם ולחדש. נהפוך הוא: כשאדם מבין שהוא חוליה בשרשרת זהב ארוכה, חייו מקבלים משמעות עצומה. ההבנה ש'לדרוך על ההיסטוריה' פירושה להמשיך את המסע של אבותינו, נוטעת בנו ביטחון ופרופורציות. אתגרים שנראים לנו היום בלתי עבירים מתגמדים כאשר אנו זוכרים את המשברים שהעם שלנו צלח בעבר והמשיך לצעוד קדימה."

הסבר מושגים

- **סגיידה ל"כאן ולעכשיו":** תרבות הצריכה והדיגיטל שמתמקדת בסיפוקים מיידיים, בטרנדים חולפים ובהווה הקצר, ללא התייחסות לעבר או מחשבה עמוקה על העתיד.
- **תודעה היסטורית:** היכולת של אדם לראות את עצמו כחלק מתהליך ארוך טווח של עם או משפחה, להפיק לקחים מהעבר ולשאוב ממנו השראה וכוח להווה.
- **חוליה בשרשרת:** דימוי לחיבור שבין הדורות. כל דור הוא טבעת הקשורה לדור שקדם לה ולדור שיבוא אחריה, ואם חוליה אחת נשברת – הרצף כולו מתנתק.

שאלות הבנה והעמקה

שאלות הבנה:

1. כיצד מתארים המחברים בפסקה הראשונה את ההבדל בין לצעוד "בחלל ריק" לבין התפיסה של "לדרוך על ההיסטוריה"?

2. על פי הפסקה השנייה, מדוע תודעה היסטורית מעניקה לנו פתרון לרגעי משבר או תחושה שאתגרים הם "בלתי עבירים"?

שאלות העמקה:

- יש הטוענים שהישענות גדולה מדי על העבר מעכבת התפתחות ומונעת חשיבה מקורית. כיצד הפירוש עונה על טענה זו? כיצד העבר דווקא נותן לנו ביטחון להתקדם?
- חישבו על החלטה משמעותית שקיבלתם. עד כמה ההחלטה הזו הושפעה מההיסטוריה הפרטית של המשפחה שלכם (המוצא, הערכים שההורים קיבלו מסביהם)?

מקור השראה וחיבור לפירוש

מקור השראה (יגאל אלון):

"עם שאינו יודע את עברו, שהונה שָׁלוֹ דָּל וְעֵתִידוֹ לוֹט בְּעֶרְפָּל."

שאלת חיבור:

יגאל אלון קושר באופן מוחלט בין הידיעה של העבר לבין היכולת לייצר הווה ומשמעותי ועתיד בטוח. כיצד רעיון זה בא לידי ביטוי בפרשנות של הרב פירון וג'קי שימל למילים "לדרוך על ההיסטוריה"? מה ההבדל בין קיום של "כאן ועכשיו" לבין קיום של "הווה דל"?

שאלה קיומית

מתי לאחרונה ישבתם לשיחה עמוקה עם סבא, סבתא או אדם מבוגר אחר, ושאלתם אותם על ההיסטוריה האישית והקשיים שהם צלחו? כיצד היכרות עם "ההיסטוריה" הפרטית של משפחתכם יכולה לתת לכם כוח להתמודד עם הלחצים שלכם בלימודים או בחברה היום?